

Bureauonderzoek Archeologie

Plangebied Fluunseweg 14 en
Melderstraat 23 in Didam en St.
Isidorusstraat 15 in Stokkum,
(gemeente Montferland)

Opdrachtgever

J. Geerdink M.Sc.
Kobessen Milieu
Velperweg 157
6824 MB Arnhem
☎ (026) 4432623   📠 (026) 4438656
m. 06-16690102
i.geerdink@kobessenmilieu.nl

Projectnummer

2011213

Kenmerk

EKU/DIR/HAMA/2011213

Eindredactie/kwaliteitscontrole: paraaf

datum

Drs. E. van der Kuijl

25-10-2012

Project : Bureauonderzoek 3 plangebieden in gemeente Montferland
Kenmerk : EKU/DIR/HAMA/2011213

Colofon

Opdrachtgever: Kobessen Milieu b.v te Velp

Project: Bureauonderzoek 3 plangebieden in gemeente Montferland

Projectnummer: 2011213

Titel: Bureauonderzoek Archeologie Plangebieden Fluunseweg 14 en Melderstraat 23 te Didam en St. Isidorusstraat 15 te Stokkum, gemeente Montferland

Datum: 25-10-2012, versie 1.1 (Status: Definitief)

Redactie: drs. E. van der Kuijl – Hamaland Advies

Afbeelding voorzijde: Kaart van de Liemers door Frederik de Wit (eind 17^e eeuw) . Bron: www.liemersverleden.nl

INHOUD

1	Inleiding	4
1.1	Inleiding en onderzoekskader	5
1.2	Doel en vraagstelling van het bureauonderzoek	5
1.3	Werkwijze	5
1.4	Beleidskaders	5
1.5	Administratieve gegevens	7
2	Bureauonderzoek en verwachtingsmodel	8
2.1	Landschapsgenese	8
2.2	Historische ontwikkeling van Didam en Stokkum	11
2.3	Archeologische waarden	15
2.4	Archeologisch verwachtingsmodel	17
3	Conclusie en aanbeveling	18
	Gebruikte literatuur	19

Bijlagen:

Bijlage 1: Situatieschets van de plangebieden met de bestaande en de geplande bebouwing

Bijlage 2: Archiskaart

Bijlage 3: Geologische perioden en lijst met gebruikte afkortingen

1 Inleiding

1.1 Inleiding en onderzoekskader

Hamaland Advies heeft in opdracht van Kobessen Milieu uit Arnhem een bureauonderzoek uitgevoerd voor 2 plangebieden in Didam en 1 in Stokkum (zie bijlage 1). Het betreft de deellocaties Fluunseweg 14 en Melderstraat 23 in Didam en de St. Isidorusstraat 15 in Stokkum. De aanleiding voor het onderzoek wordt gevormd door een bestemmingsplanwijziging voor de plangebieden en de voorgenomen bouwplannen ('Rood voor Rood'). De ontwikkelingen zijn gelijkwaardig. Het betreft het slopen van agrarische bebouwing en het wijzigen van de bestemming in woningbouw, in het kader van beëindiging van bedrijfsactiviteiten. De plangebieden zijn momenteel in gebruik als boerenerf met bedrijfsgebouwen en erfverharding.

Het betreft in het kort de volgende ontwikkelingen:

Fluunseweg 14 te Didam: Op de locatie is een varkenshouderij gevestigd, op de locatie is sprake van in totaal 1.909 m² te slopen staloppervlak. In ruil voor de sloop worden 2 woongebouwen met elk 3 wooneenheden (dus in totaal 6 wooneenheden) gebouwd. De bestaande bedrijfswoning blijft bestaan als burgerwoning.

Melderstraat 23 Didam: Op de locatie is in de huidige situatie een zeugenhouderij aanwezig (375 fokzeugen), welke zal worden beëindigd. Er staat op de locatie ca. 1.900 m² te slopen staloppervlak, waarvan ca. 100 m² nog goed bruikbaar is en wordt behouden. Ook de bedrijfswoning wordt gehandhaafd als burgerwoning. Rest (1.800 m²) wordt gesloopt en vervangen door 1 woongebouw met 3 wooneenheden en 1 vrijstaande woning.

St. Isidorusstraat 15 te Stokkum: Op de locatie is een agrarisch bedrijf gelegen. Op de locatie is in totaal ca. 871,5 m² te slopen staloppervlak aanwezig, waarvan ca. 100 m² in het plan wordt hergebruikt als bijgebouw. De rest (771,5 m²) wordt gesloopt en vervangen door 2 woongebouwen met ieder 2 wooneenheden (totaal dus 4 wooneenheden). De bestaande bedrijfswoning blijft bestaan als burgerwoning.

Voor de situering van de onderzoekslocaties en de geplande ingrepen wordt verwezen naar de bijlagen

Omdat de drie afzonderlijke plangebieden relatief dicht bij elkaar gelegen zijn binnen de gemeente Montferland, is met het bevoegd gezag afgesproken dat de rapportages gecombineerd worden tot 1 rapport. De plangebieden hebben volgens de beleidskaart van gemeente Montferland allen een middelmatige archeologische verwachting (AWV categorie 5). Dit betekent dat, indien er bodemingrepen dieper dan 30 cm en een oppervlakte van meer dan 100 m² plaatsvinden, inventariserend archeologisch onderzoek noodzakelijk is. Voorafgaand aan de graafwerkzaamheden voor de nieuwbouw dient in het kader van de Wet op de archeologische monumentenzorg (Wamz) verkennend archeologisch onderzoek te worden uitgevoerd. Het uitgevoerde onderzoek bestaat uit een KNA conform bureauonderzoek dat aangevuld wordt met een verkennend inventariserend veldonderzoek (karterende fase).

Het bevoegd gezag, de gemeente Montferland (mevrouw A. Zonneveld) en diens adviseur, de Regionaal Archeoloog van Regio Achterhoek (drs. M.H.J.M. Kocken), zullen de resultaten van het bureauonderzoek toetsen.

1.2 Doel en vraagstelling van het bureauonderzoek

Het doel van het bureauonderzoek is het verkrijgen van inzicht in bekende en te verwachten archeologische waarden in- en om het plangebied. Op basis van de verworven informatie wordt een archeologisch verwachtingsmodel voor de onderzoekslocatie opgesteld.

De volgende vragen zullen, indien mogelijk, beantwoord worden:

- Wat is de bodemopbouw en de vermoedelijke intactheid van het bodemprofiel binnen het plangebied?
- Zijn er archeologische vindplaatsen in het onderzoeksgebied aanwezig?

Het antwoord op deze vragen zal worden verwerkt in een archeologisch verwachtingsmodel voor het plangebied, waarbij aangegeven zal worden of een nader onderzoek door middel van karterende boringen nodig zal zijn of niet.

- Is aanvullend onderzoek door middel van karterende of waarderende boringen of proefsleuven noodzakelijk?

1.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek is uitgevoerd conform de eisen van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, 3.2) en bestaat uit de volgende onderdelen:

- 1 beschrijving van de huidige situatie en de toekomstige situatie (KNA LSO2);
- 2 beschrijving van de historische situatie en de landschappelijke ontwikkeling (KNA LSO3);
- 3 beschrijving van de bekende archeologische waarden (KNA LSO4);
- 4 het opstellen van een archeologisch verwachtingsmodel (KNA LSO5).

Om tot een gefundeerd archeologisch verwachtingsmodel te komen is voor het onderzoek relevant bronnenmateriaal geraadpleegd. Door informatie uit verschillende invalshoeken samen te voegen ontstaat de mogelijkheid dwarsverbanden te leggen tussen de diverse brontypen en aan de hand hiervan een geïntegreerd archeologisch verwachtingsmodel op te stellen. De gegevens voor het bureauonderzoek zijn ontleend aan:

- Archis, het geautomatiseerde archeologische informatiesysteem voor Nederland. Onderdelen hiervan vormen de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) en de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW);
- geomorfologisch, bodemkundig, topografisch en historisch kaartmateriaal;
- archeologische beleidsadvieskaart van gemeente Montferland;
- archeologische rapporten en publicaties;
- aanvullende informatie van de Historische Kring Bergh;
- aanvullende informatie van de oudheidkundige vereniging Wehl;
- aanvullende informatie van J. Geerdink van Kobessen Milieu uit Arnhem;
- memo van de Regionaal Archeoloog van 8 augustus 2011 over de te kiezen onderzoeksmethodiek.

Wij zijn de heren A. Koster, H. Tomas en H. Roem zeer erkentelijk voor hun bijdragen aan het onderzoek.

1.4 Beleidskaders

Rijksbeleid

In 1992 werd in Valetta door de Ministers van Cultuur van de bij de Raad van Europa aangesloten landen het 'Europees Verdrag inzake de bescherming van het Archeologisch Erfgoed', beter bekend onder de naam 'Verdrag van Malta', ondertekend. De Wet op de Archeologische Monumentenzorg is op 1 september 2007 in werking getreden. De nieuwe wet heeft zijn beslag gekregen via een wijziging van de Monumentenwet 1988, aanpassingen in de Wet op de Ruimtelijke Ordening (WRO) en enkele andere wetten en met de invoering van de Wabo (2010). Met de nieuwe Wet op de Archeologische Monumentenzorg is het accent komen te liggen op het streven naar het behoud en beheer van archeologische waarden in de bodem (in situ) en het beperken van (de noodzaak van) archeologische opgravingen. Uitgangspunt van het nieuwe beleid is tevens het principe 'de verstoorder betaalt'. Bij het voorbereiden van

Project : Bureauonderzoek 3 plangebieden in gemeente Montferland
Kenmerk : EKU/DIR/HAMA/2011213

werkzaamheden die het bodemarchief kunnen verstoren (zoals de aanleg van een weg, een nieuwe woonwijk, een bedrijventerrein), dient onderzocht te worden of daardoor archeologische resten verstoord kunnen worden.

Als uit het onderzoek blijkt dat er archeologische waarden aanwezig zijn en deze niet ter plaatse behouden kunnen blijven, dan dient de initiatiefnemer van het werk de kosten te dragen die gepaard gaan met het opgraven en conserveren van de plaats. Met de introductie van de nieuwe wet zijn de kerntaken en bestuurlijke verantwoordelijkheden van gemeenten veranderd. Eén van de belangrijkste consequenties is, dat gemeenten een centrale rol is toegekend in de bescherming van archeologisch erfgoed. In de wet is bepaald, dat gemeenten door inzet van een planologisch instrumentarium het archeologisch belang dienen te waarborgen. Bescherming van het archeologisch erfgoed kan onder meer vorm krijgen door in bestemmingsplannen regels ter bescherming van bekende en te verwachten archeologische waarden op te nemen. In de regelgeving is vastgelegd dat in het kader van een omgevingsvergunning van de aanvrager geëist kan worden dat hij een rapport overlegt waarin de archeologische waarde van het te verstoren terrein voldoende is vastgesteld. Voor de toetsing van archeologische waarden is een archeologisch bestel ontwikkeld, waarmee de archeologische waarde van een terrein bepaald kan worden door middel van een getrappt systeem van onderzoek. In het kader van het vrijstellingsbesluit volstaat in eerste instantie een bureauonderzoek en een inventariserend veldonderzoek (IVO-K).

Provinciaal Beleid

De provincie is vanuit de Ontgrondingwet (artikel 5, lid 2), Wet Milieubeheer (artikel 1 .2.) en de Provincie Wet (artikel 145) het bevoegde gezag inzake archeologie. Bij milieueffectrapportages (MER) en Strategische Milieu Beoordelingen (SMB) kan afhankelijk van de ligging en omvang van het plan zowel het Rijk, provincie als gemeente optreden als bevoegd gezag. Het provinciaal beleid van Gelderland t.a.v. cultuurhistorie en archeologische monumentenzorg is vastgelegd in het Streekplan Gelderland 2005 en Belvoir 3 (provinciaal cultuurhistorisch beleid 2009-2012). In de Kadernota Archeologie 'Investeren in het verleden is werken aan de toekomst' zijn de beleidsvoornemens voor het provinciaal archeologiebeleid van de provincie Gelderland verwoord.

Gemeentelijk beleid

Met de invoering van de Wet op de archeologische monumentenzorg in 2007 is de verantwoordelijkheid voor het bodemarchief gedelegeerd aan gemeenten. Gemeente Montferland beschikt derhalve over eigen archeologiebeleid en treed op als bevoegd gezag. De gemeente beschikt tevens over een archeologische beleidsadvieskaart. In overleg met de gemeente Montferland en de Regionaal Archeoloog is de beleidsadvieskaart gebruikt als toetsingskader voor de archeologische verwachting. Verder zijn de landelijke en provinciale richtlijnen leidend voor het opstellen en toetsen van het onderhavig onderzoek.

Project : Bureauonderzoek 3 plangebieden in gemeente Montferland
Kenmerk : EKU/DIR/HAMA/2011213

1.5 Administratieve gegevens

Provincie: Gelderland
Plaats: Didam en Stokkum
Gemeente: Montferland
Toponiem: Fluunseweg 14, Melderstraat 23 (Didam), St. Isidorusstraat 15 (Stokkum)
Kaartblad: 40 E
CIS code: nader te bepalen bij uitvoering veldwerk

Huidig grondgebruik: Boerenerf met woongebouwen, bedrijfsgebouwen en erfverharding
Toekomstig grondgebruik: Woongebouwen met erfbeplanting en erfverharding
Omvang van de ontwikkeling: respectievelijk 12.500 m², 7.500 m² en 6.500 m². Totaal: 2,6 hectare
Bodemtype: dekzandruggen met hoge bruine eerdgronden (Fluunseweg), dekzandwelvingen al dan niet met oud landbouwdek (Melderstraat), stuwwalglooiingen van smeltwaterafzettingen al dan niet met oud landbouwdek (St. Isidorusstraat).
Geomorfologie: Formatie van Boxtel (beide locaties in Didam),
Formatie van Drenthe (St. Isidorusstraat Stokkum)
Periode: Prehistorie t/m Nieuwe Tijd

Het centrumcoördinaat van de plangebieden is:

Fluunseweg 14 Didam: 207.006 / 438.233
Melderstraat 23 Didam: 207.040 / 437.288
St. Isidorusstraat 15 Stokkum: 212.038 / 432.411

Afbeelding 1 hieronder; De globale ligging van de 3 onderzoekslocaties. Rode ster: Fluunseweg 14 Didam, Blauwe ster: Melderstraat 23 Didam, Zwarte ster: St. Isidorusstraat 15 Stokkum.

2 Bureauonderzoek en verwachtingsmodel

2.1 Landschapsgenese

Inleiding

De ondergrond van de omgeving van Didam en Stokkum maken deel uit van een groot preglaciaal bekken. Dit bekken is in eerste instantie gevormd door een voorloper van de Rijn, waarna het subglaciaal verder is geërodeerd door het landijs tijdens de voorlaatste ijstijd, het Saalien (ca. 250.000 - 130.000 jaar geleden). Tevens is toen het stuwwallengebied van Montferland ontstaan, welke zich bevindt verder ten zuidoosten van het plangebied. Het preglaciaal bekken is tijdens het terugtrekken en daarmee het afsmelten van het landijs gedeeltelijk opgevuld met een dunne laag keileem met daarop glaciofluviale afzettingen van de Formatie van Drenthe.

Fluunseweg 14 en Melderstraat 23 te Didam

De volgende aardwetenschappelijke gegevens zijn bekend van de plangebieden Fluunseweg en Melderstraat:

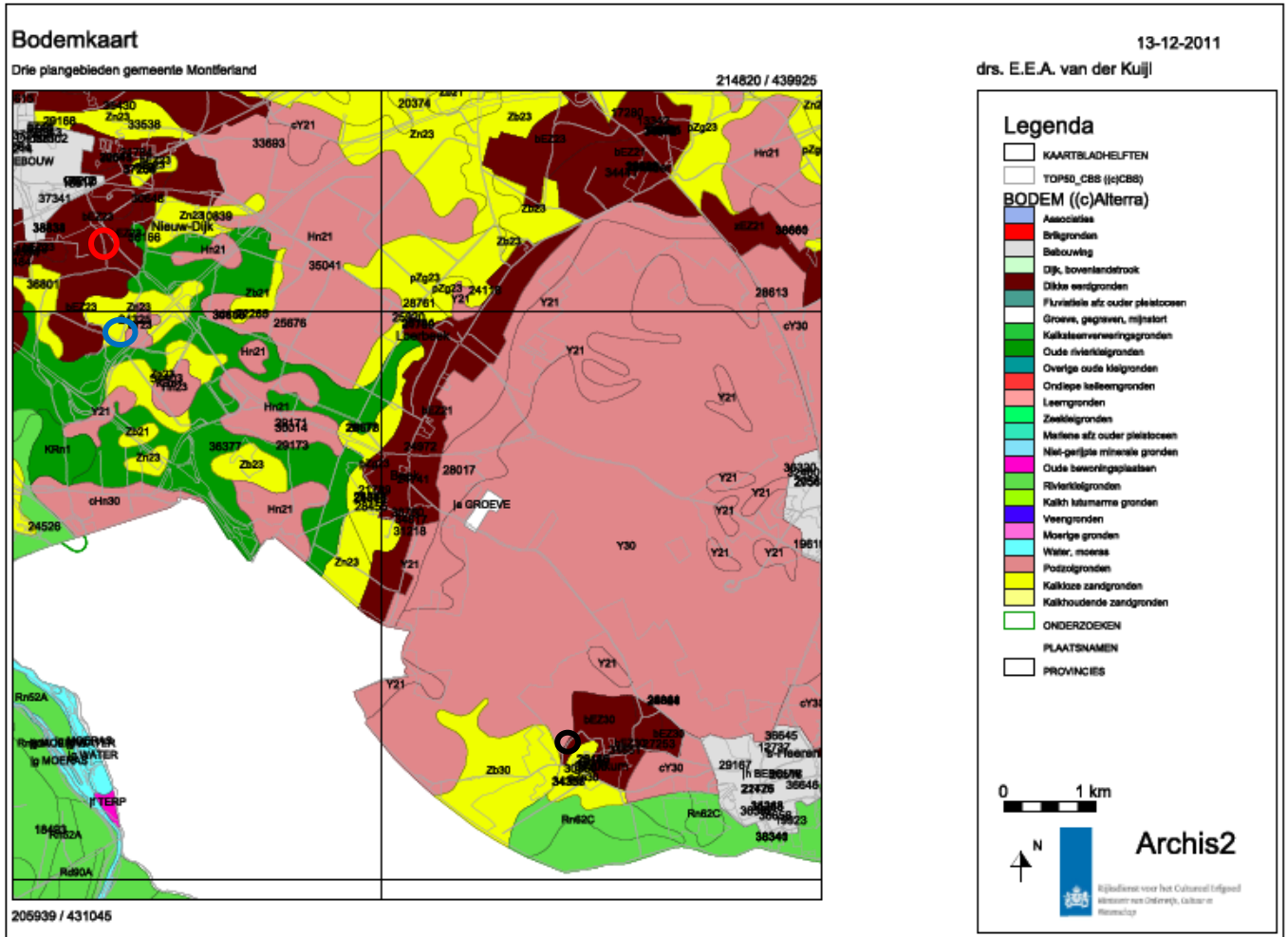
Tabel I. Aardwetenschappelijke gegevens plangebied Fluunseweg 14 en Melderstraat 23 Didam

Type gegevens	Gegevensomschrijving
Bodem	Dekzand van de Formatie van Bortel (Laagpakket van Wierden) op grove, grindhoudende fluviale zanden van de Formaties van Kreftenheye op fluvioperiglaciaal en glaciaal afzettingen van de Formatie van Drenthe (matig grove, iets grindhoudende zanden op leem en zandige klei).
Geomorfologie	Dekzandruggen, al dan niet met een oud landbouwdek (3K14) en dekzandwelvingen met hoge bruine eerdgronden (bEz23)

In de laatste ijstijd, het Weichselien (120.000-11.700 jaar geleden), bereikte het landijs Nederland niet. Tijdens het Pleniglaciaal veranderde het landschap in een open taiga-achtig landschap met geïsoleerde bosopstanden, dwergstruiken, heide en kruiden. Gedurende het merendeel van de laatste ijstijd, het Weichselien (ca. 120.000 - 10.000 jaar geleden), stroomde de Rijn ten oosten van de stuwwallen van Montferland, maar vanaf het Midden-Weichselien kreeg de Rijn een steeds belangrijker wordende tak naar het westen door de Gelderse Poort en de huidige Betuwe. Door de Rijn werden voornamelijk matig fijne tot matig grove, grindhoudende zanden afgezet, behorend tot de Formatie van Kreftenheye. Buiten de invloedssfeer van de Rijn werd een pakket dekzand afgezet. Tussen 32.500 en 19.000 jaar geleden werd het steeds droger en kouder. In uitgestrekte delen van de Achterhoek werd een dikke zwakgolvende deken van fijn stuifzand afgezet. Tussen 13.000 jaar en 11.500 jaar geleden werden veel dalen opgevuld met stuifzand. Dit werden later de belangrijkste woongebieden.

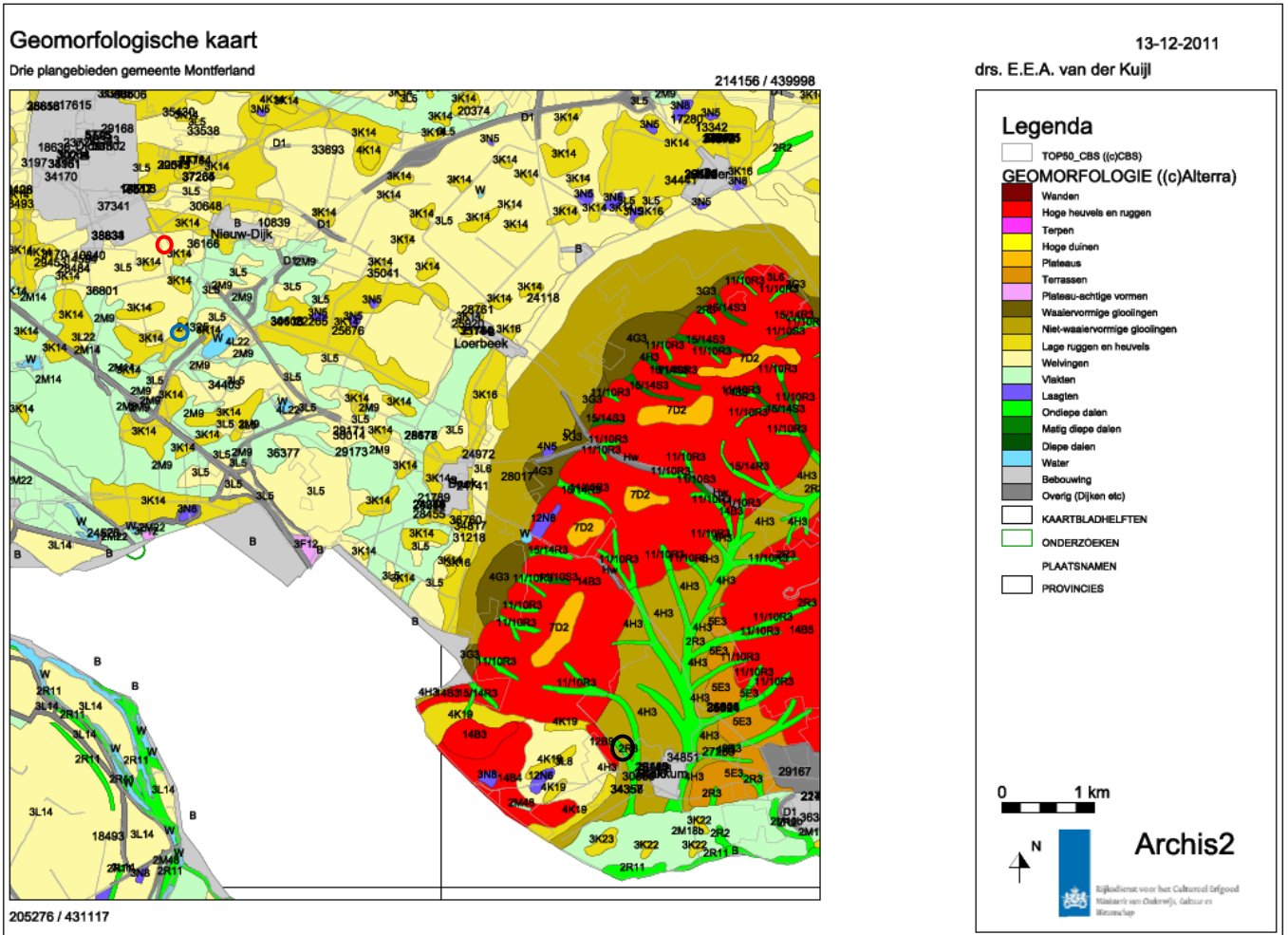
De dekzanden zijn onderverdeeld in het Oude en Jonge Dekzand. Het Oude Dekzand is afgezet tijdens het Midden-Weichselien (ook wel aangeduid als het Pleniglaciaal). Het is veelal horizontaal gelaagd, en er komen lemige banden in voor. Het Jonge Dekzand is afgezet tijdens het Laat-Weichselien (Laat-Glaciaal) in de vorm van langgestrekte, vaak ZW-NO georiënteerde ruggen. Gelaagdheid is in het Jonge Dekzand meestal niet aanwezig. Ook komen er geen leemlagen in voor. Het water van de in het voorjaar smeltende sneeuwmassa's erodeerde een deel van de dekzandruggen, waarna afzetting plaatsvond in de lagere delen van het landschap als vlaktes van verspoelde dekzanden. Het dekzand behoort tot de Formatie van Bortel (voorheen de Formatie van Twente), Laagpakket van Wierden.

Afbeelding 2. Uitsnede uit de Bodemkaart met de plangebieden Fluunseweg (rode kader), Melderstraat (blauwe kader) en St. Isidorusstraat (zwarte kader).

De onderzoekslocaties zijn beiden gelegen in de Oostelijke Liemers. Op de bodemkaart van Nederland wordt in het onderzoeksgebied Fluunseweg het volgende bodemtype aangegeven: hoge bruine enkeerdgronden (bEZ23) die ontstaan zijn op dekzandwelingen. De gehele gemeente Didam is omgeven door dit bodemtype. Enkeerdgronden zijn ontstaan door eeuwenlange bemesting met zandhoudende potstalmeest. Bij de dorpen Didam, Wehl en Nieuw-Wehl werd reeds vroeg akkerbouw uitgeoefend. Hier zijn in de loop van de tijd grote complexen enkeerdgronden aangelegd op reliëfrij dekzand. Het bruine mestdek is afhankelijk van de plaatselijke omstandigheden 50 - 120 cm dik (Bakker, 1998). Op de onderzoeklocatie rust het humushoudende dek vermoedelijk op een moderpodzol in zwak lemig, matig fijn zand. De hoogte van het plangebied bedraagt 13,30 m + NAP (www.ahn.nl). Voor de onderzoekslocatie Melderstraat wordt op de bodemkaart het volgende bodemtype aangegeven: Zn23; vlakvaaggronden in lemig fijn zand. Het zijn kalkloze zandgronden die voornamelijk op dekzandruggen zijn gevormd. De hoogte van het plangebied bedraagt 13,50 m + NAP (www.ahn.nl).

Afb. 3.; Uitsnede uit de geomorfologische kaart met de plangebieden Fluunseweg (rode kader), Melderstraat (blauwe kader) en St. Isidorusstraat (zwarte kader).

St. Isidorusstraat Stokkum

Tabel II. Aardwetenschappelijke gegevens plangebied St. Isidorusstraat 15 te Stokkum

Type gegevens	Gegevensomschrijving
Bodem	Indien niet verploegd: Dekzand van de Formatie van Boxtel(Laagpakket van Wierden) op grove, grindhoudende fluviatiële zanden van de Formaties van Kreftenheye op fluvioperiglaciale en glaciële afzettingen van de Formatie van Drenthe (matig grove, iets grindhoudende zanden op leem en zandige klei).
Geomorfologie	Loopodzolgronden (Y30)

Het onderzoeksgebied St. Isidorusstraat 15 in Stokkum is gelegen aan de voet van de Hulzeberg op de stuwwallen van Montferland, die aansluiten op die van Arnhem en Nijmegen, en een enclave vormen in het rivierengebied. De stuwwallen zijn gevormd door opstuwing door het landijs van oude, fijnzandige en kleiige mariene afzettingen. Hierop zijn onder invloed van het landijs moreneafzettingen gevormd (Formatie van Drenthe). Het oppervlak bestaat uit dekzand en fluvioperiglaciale afzettingen (Formatie van Boxtel), die zijn gevormd tijdens de laatste ijstijd (het Weichselien, ca. 115.000 - 10.000 jaar geleden). Plaatselijk komen smalle stroken beekafzettingen voor. Het onderzoeksterrein is gelegen op de helling van de stuwwal in het Montferland bij Stokkum. Op de geomorfologische kaart van Nederland (afb. 3) staat aangegeven dat het terrein op de glooiing van hellingsafspoelingen (4H3) gelegen is. In geo(morfo)logisch opzicht wordt het plangebied gekenmerkt door stuwwalglooiingen van smeltwaterafzettingen (grindhoudend, matig fijn en matig grof zand) al dan niet met een esdek. Volgens de bodemkaart van Nederland (afb. 2) bevindt zich in het plangebied een Loopodzolbodeme (Y30). Loopodzolgronden, bestaande uit lemig fijn zand. Ze behoren tot de moderpodzolgronden en zijn door inspoeling van niet amorf humus en ijzerverbindingen ontstaan. Loopodzolgronden zijn feitelijk hotpodzolgronden met een 30 tot 50 cm dikke A-horizont die door plagenbesteding is ontstaan, boven een bruine B-horizont (bruine bosgronden).

Project : Bureauonderzoek 3 plangebieden in gemeente Montferland
Kenmerk : EKV/DIR/HAMA/2011213

Deze gebieden hebben een grondwaterstand VI en VII. De bodems in de relatief grofzandige en mineraalrijke droge gronden van Stokkum worden over het algemeen gekenmerkt door een dikke verbruiningshorizont. Een, in een rijk substraat gevormde bodem ontstaan onder een dichte begroeiing van loofbos. Vroeger werd deze bodem daarom wel aangeduid als 'oude bosgrond' In Duitsland wordt wel gesproken van de term 'Braunerden'. Normaliter ontbreekt in dergelijke bodems een uitspoelingshorizont (E). De hoogte van het plangebied bedraagt 19,30 m + NAP (www.ahn.nl).

2.2 Historische ontwikkeling van Didam

Didam heeft niet altijd Didam geheten. In de loop der jaren veranderde de naam nogal eens. Het kwam voor als Theodem (828), Diedehun (1025), Diedeheim (1144), Thideheim (1200), Dhidehem (1234), Didem (1276), Dydem (1314), Dydem (1346), Dedem (1347), Titan (1373), Dydam (1382), Dieden (1437), Diedam (1444), Diedem (1449) en Diem (1568). Voor zover de geschiedenis is na te gaan werd in 1373 voor de eerste maal de naam Didam genoemd (www.oud-ver-didam.nl). De natuurlijke gesteldheid van Didam lokte in de voorhistorie tot de vorming van een relatief dichte bebouwing. In het noorden en westen lagen broeklanden terwijl de rest bestond uit hogere gronden bedekt met bos en heide. Op de grenzen van hoog en laag ontstonden de eerste nederzettingen of buurtschappen namelijk Waverlo of Dijk, Greffelkamp, Loil en Holthuizen. Het vijfde buurtschap ontstond later rond de kerk en werd daarom ook wel Kerkwijk genoemd. Bij elke buurtschap behoorde een veld of enk (bouwland) dat geheel was afgerasterd. In elk buurtschap bestond een geërfde organisatie met boerenrichters, die gemeenschappelijk gronden beheerden, sloten schouwden, afrasteringen controleerde enz. Enkele havezaten bezaten erfelijke boerichterschap. Verder waren er nog drie bosmarken die later tot een organisatie werden verenigd, nadat de Heer van den Bergh het erfelijk holtrichterschap had verworven. Bovendien was er nog een geërfde organisatie, die de watergronden in 'De Oude Maat' beheerde. Omstreeks 1680 verenigden de 5 buurtorganisaties zich tot een geërfde-organisatie voor het hele kerspel Didam. De nog steeds bewaard gebleven marke-boeken behoren tot de oudste van het land. De belangen van de Heren van Gelre en Kleef ontmoeten elkaar in Didam. Daarom hadden beiden in Didam een militair steunpunt, namelijk kasteel Didam (Gelre) en kasteel Loil (Kleef). De heer van den Bergh verwierf in 1388 de heerlijke rechten in Didam. Hij kocht in 1440 kasteel Loil. Geleidelijk voegden zich andere Didamse bezittingen daarbij. achttien adellijke woningen/boerderijen in Didam droegen de naam van havezate meeste bekende momenteel is de fraai gerestaureerde havezate De Luynhorst. In 1609 werd het eens zo machtige slot Didam, de oude Meurse toren afgebroken.

Afb. 4; Pentekening van het dorp Didam uit 1721 (bron: www.oud-ver-didam.nl).

Uit Didam en de directe omgeving zijn veel bodemvondsten bekend. Op de plaats van de Mariakerk werd in 1957 een onderzoek verricht door de Rijksdienst van Oudheidkundig bodemonderzoek. Hierbij werd o.a. een vroeg middeleeuws grafveld gevonden. Vele stenen bijlen waaronder hamerbijlen zijn vooral in Didam en Loil aangetroffen. Uit de Romeinse tijd is tussen Didam en Loil een kruik gevonden en een vroeg middeleeuws grafveldje en kogelpotscherven gevonden. Uit de late middeleeuwen zijn tenslotte een penning van koning Hendrik 11, geslagen tussen 1247 en 1278 en wat vondsten van kasteel Didam gevonden. Veel werk op archeologisch gebied is verricht door wijlen schoolmeester/wethouder Nol Tinneveld. Vrij recent zijn archeologische opgravingen gedaan op het terrein Aalsbergen (thans industrieterrein Kollenburg.) Tijdens dit onderzoek is gebleken dat het terrein bewoond is geweest gedurende de derde tot de zesde eeuw na Christus. Hierbij werden o.a. de resten van 5 boerderijen met bijbehorende waterputten blootgelegd. Naast de boerderijen stonden in deze periode gebouwen die als werkplaats diende. Deze werden hutkommen genoemd. In dergelijke gebouwtjes werd bijvoorbeeld doek geweven of wol gesponnen.

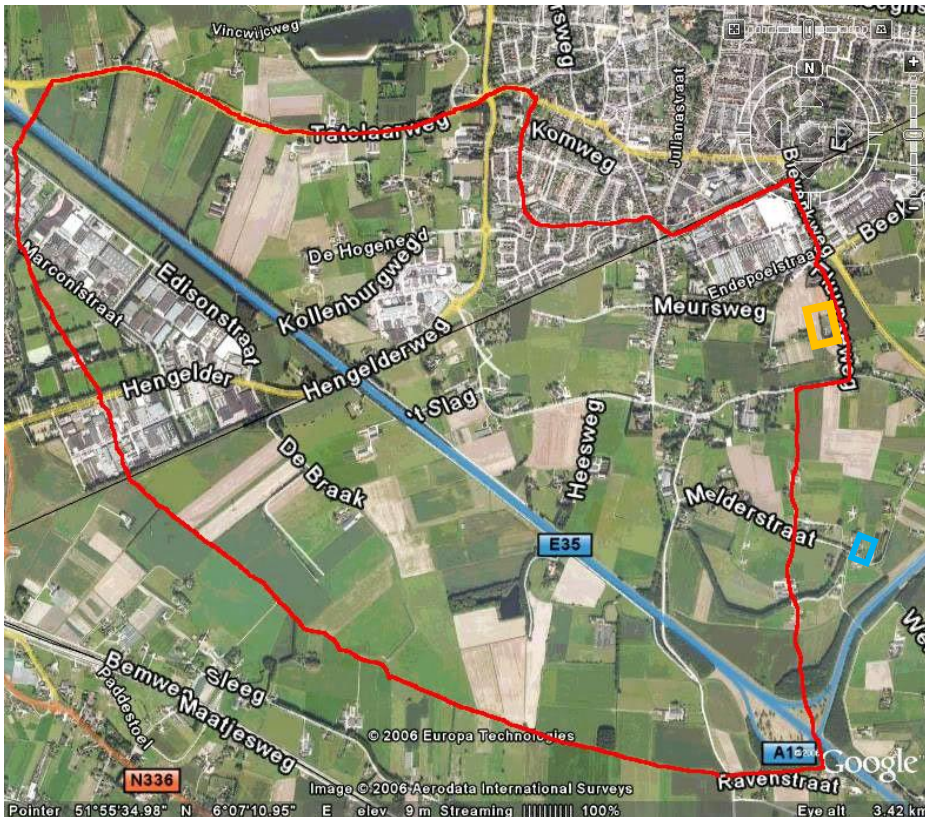
Project : Bureauonderzoek 3 plangebieden in gemeente Montferland
Kenmerk : EKU/DIR/HAMA/2011213

In de 16e eeuw verzezen in Didam steeds meer havezaten (versterkte hofsteden van adel), voornamelijk in de buurtschappen Greffelkamp, andere in Waverlo (Dijk), Loil en Holthuizen. Deze meest agrarische bedrijven trokken uiteraard veel personeel aan en de werkgelegenheid in die branche heeft misschien het agrarische karakter voor langere tijd bepaald. Als reactie op de hardnekkige landbouwcrisis (laatste kwart van de 19e eeuw) zochten steeds meer mensen werk in het bouwvak, hier en in het buitenland. Voor veel Didammers werd het werken in de bouw hoofdbron van inkomsten (www.oud-ver-didam.nl).

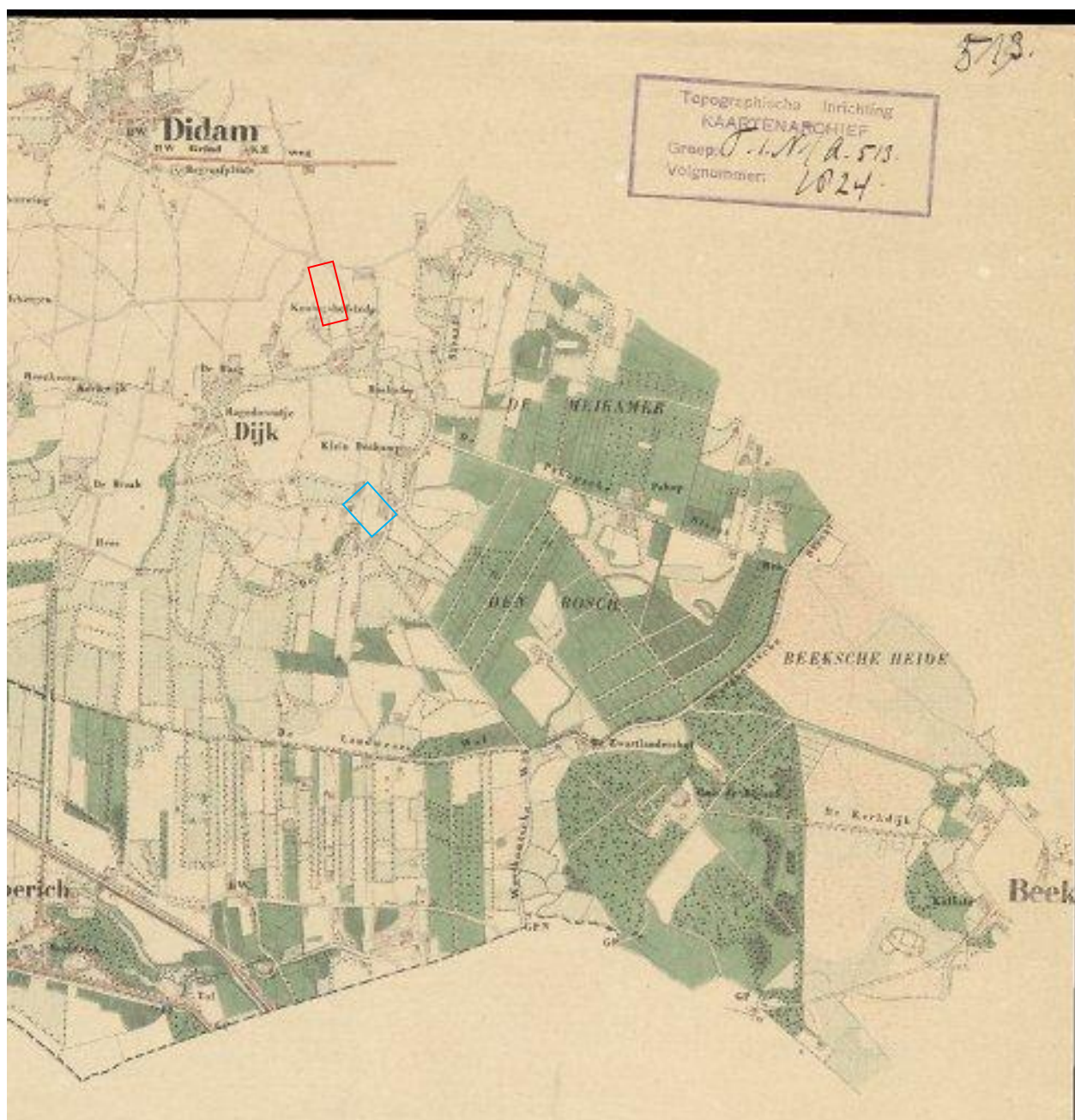
Omgeving plangebied

De plangebieden Fluunseweg en Melderstraat maken deel uit van het voormalige buurtschap Dijk of Oud Dijk (tegenwoordig Nieuw Dijk). De buurtschap is onderdeel van de gemeente Montferland en de gemeente Zevenaar. Tot 2005 hoorde de buurtschap bij de toenmalige gemeente Didam. In het verleden was het de B-wijk in Didam. De naam Oud-Dijk is vanaf de jaren '70 vooral bekend van het gelijknamige Knooppunt Oud-Dijk tussen de A12 (E35, NL) en A18. De geschiedenis van deze weg is feitelijk een onderdeel van de geschiedenis van rijksweg 15. In het Rijkswegenplan 1968 was voorzien dat rijksweg 15 oostelijk van Ressen zou worden verlengd via de Lingewaard en de Rijnwaarden bij Babberich, via Doetinchem, Groenlo, Enschede en Oldenzaal naar Nordhorn (D). Al vrij snel werd duidelijk dat het eindpunt van de weg Enschede zou worden, en tevens dat de overbrugging van de Rijnwaarden kon rekenen op vertraging door de benodigde financiën enerzijds en maatschappelijke tegenstand anderzijds. Desondanks was men begin jaren '70 begonnen met het gedeelte benoorden rijksweg 12, om zo Doetinchem en de Achterhoek een snellere verbinding te kunnen geven met Arnhem. Toen vanaf midden jaren '70 door het kabinet Den Uyl flink op de wegeaanleg werd bezuinigd, schoof de doortrekking van rijksweg 15 van Doetinchem naar Enschede op de lange baan.

Doordat de A15 sinds 1974 bij Doetinchem eindigde, moest al het verkeer dat verder wilde rijden via de Twenteroute dwars door Doetinchem heen rijden. Naast het tijdverlies voor het verkeer speelde ook de leefbaarheid een rol in de beslissing om de A15 in elk geval door te trekken tot Varsseveld, waar het geprojecteerde tracé van rijksweg 15 de oude weg kruiste. Dit gedeelte werd uiteindelijk in 1984 opengesteld. Eind jaren '80 werd het wegnummer A15/N15 tussen Oud-Dijk en Enschede gewijzigd in A18/N18 (bron:www.wikipedia.org).

Afb. 5; Kaart met de voormalige begrenzing van Oud Dijk (rode kader). Het plangebied aan de Fluunseweg ligt binnen het oranje kader, het plangebied Melderstraat ligt binnen het blauwe kader. Bron: www.oud-dijk.com

Afb. 6; topografische kaart van Dijk (Oud Dijk) en Didam uit 1866. De locatie Melderstraat (blauwe kader) ligt ten zuiden van boerderij Klein Boskoop. Het plangebied aan de Fluunseweg (rode kader) ligt ten noordoosten van boerderij Koningshofstede. Beide locaties zijn in gebruik als akkerland en weiland. Bron: www.watwaswaar.nl.

Project : Bureauonderzoek 3 plangebieden in gemeente Montferland
Kenmerk : EKU/DIR/HAMA/2011213

Historische ontwikkeling van Stokkum

Stokkum (Nedersaksisch: Stökkum) is één van de elf kerkdorpen van de gemeente Montferland. Stokkum ligt schilderachtig aan de voet van de Hulzenberg dat een deel is van het Bergherbos, ook bekend als het Montferland. Stokkum telt ongeveer twaalfhonderd inwoners. Het dorp bezit een oude korenmolen, Düffels Møl genaamd, en twee campings. De 'zandbulten' bij de Hulzenberg zijn een geliefd doel voor wandelaars en fietsers.

Uit bodemvondsten blijkt dat de bossen in de omgeving van Stokkum 2.500 jaar geleden al bewoond moeten zijn. Vormen van ontginning hebben vermoedelijk al in de zevende eeuw voor Christus plaatsgevonden. In de omgeving zijn ook veel ijzerslakken aangetroffen. Uit het ijzeroer werd in die periode ijzer gewonnen. IJzeroer wordt nog wel aangetroffen in een beekje, de Sprung.

In het jaar 1240 wordt Stokkum in geschriften voor het eerst genoemd als Stokhem. Aan het achtervoegsel -hem- is te zien dat het oorspronkelijk een zgn. Rijkskarolingische nederzetting is geweest, een vestiging van Frankische soldaten. Die staken, rond 800 na Christus, veelvuldig de Rijn over en koloniseerden gebieden aan de overkant (o.a. de Liemers). De naam Stokkum komt van "Stok", verbonden met het kappen van bomen, terwijl "heim" de betekenis van huis of dorp kan hebben.

Afb. 7; Maquette van de motte Montferland (bron: www.berghapedia.nl).

Op de top van de heuvel Montferland in het Bergherbos bevindt zich de grootste motteheuvel van Nederland. De motte is rond het jaar 1000 opgeworpen. Van de 12 tot 17 meter hoge motteheuvel is tenminste de laatste 7 meter kunstmatig opgehoogd (Schut, 2003). Het plateau meet 60 bij 90 meter. De basis van de motte meet 135 bij 150 meter en is omgeven door een gracht en een dubbele aarden wal. Op het plateau zijn resten gevonden van 5,5 meter dikke muren van een mogelijk nooit voltooide tufstenen toren. Mogelijk was dit de motte van het voormalige Kasteel Uplade. Uplade werd rond 996 gebouwd door graaf Balderik en Adela van Hamaland. Uplade is vooral bekend van het verzet door Wichman van Elten dochter, Adela, tegen de schenking van de Hamalandse goederen aan het door graaf Wichman opgerichte sticht in Elten, waar haar zus Liutgard van Elten de eerste abdis van was. Adela was van mening dat een deel van deze goederen aan haar toekwam (www.wikipedia.org).

Nadat graaf Wichman van Vreden - familierelatie onbekend - met wie Balderik zojuist vrede had gesloten, in 1016 na een verblijf op Uplade in de directe omgeving werd vermoord, viel de verdenking op Balderik. Hierop verschanste deze zich in Uplade. Na een beleg en de vlucht van Balderik, werd Uplade door bisschop Adelbold II van Utrecht ingenomen en met de grond gelijk gemaakt.

Omgeving plangebied

Op de kaart van Bucker uit 1727 staat ter plaatse van het plangebied een omgracht gebied aangegeven, De Lewirck Camp (zie afb. 9). Mogelijk is hier sprake van een oude kamponginning met een havezathe. Voorbeelden van omgrachte havezathen zijn het Hagelkruis, de Hoef en de Pol bij Wehl en ook in Didam zijn er een paar bekend.¹

Voor zover na valt te gaan op historisch kaartmateriaal is de locatie tot in de 20e eeuw in gebruik geweest als akkerland.

Afb. 8; Topografische kaart van 's-Heerenberg uit 1886. Het plangebied is gesitueerd binnen het rode kader. Bron: www.watwaswaar.nl

¹ Schriftelijke mededeling van dhr. A. Koster, d.d. 15-12-2011.

Afb. 9; Kaart van Bergh door Bucker uit 1727. Het plangebied valt samen met "Lewirck camp" met graiff. Graiff of Gruft is oud Nederlands voor gracht (binnen de rode cirkel). Mogelijk betreft het een kamponginning uit de Late Middeleeuwen waar een oude havezathe gevestigd is geweest.

2.3 Archeologische waarden

Binnen een straal van 500 meter rond staan rond de drie plangebieden diverse archeologische onderzoeken, vondsten en waarnemingen geregistreerd in Archis (II). In het volgende overzicht worden de meldingen per onderzoekslocatie weergegeven.

Fluunseweg 14 Didam

Tussen de 200 en 400 meter ten noorden van het plangebied bevinden zich waarnemingsnummer 60138 en vondstmelding 136414. Het betreft een booronderzoek van RAAP dat in 2001 uitgevoerd is in opdracht van gemeente Montferland t.b.v. de aanleg van het oostelijk deel van de zuidelijke randweg rondom Didam. Vrijwel alle boringen in dit deel van het tracé hebben vondsten opgeleverd uit de periode Bronstijd tot en met de Late Middeleeuwen. De meest opmerkelijke vondst is een Badorscherf met radstempelpersiering. De vondsten zijn afkomstig uit de basis van het esdek (50-75 cm-mv). Op grond van de onderzoeksresultaten

Project : Bureauonderzoek 3 plangebieden in gemeente Montferland
Kenmerk : EKU/DIR/HAMA/2011213

heeft RAAP een vervolgonderzoek door middel van proefsleuven geadviseerd Scholte Lubberink (2001). Het proefsleuvenonderzoek werd in 2005 door ADC Archeoprojecten uitgevoerd (Prangma, 2005). Tijdens het proefsleuvenonderzoek werden verspreid over het gehele tracé van de rondweg vier vindplaatsen aangetroffen uit de periode IJzertijd tot en met de Late Middeleeuwen. Onderzoeksmelding 28614 betreft een opgraving ter plaatse van de westelijke randweg rondom Didam (plangebied 1A). Naar aanleiding van de resultaten van een proefsleuvenonderzoek in de plangebieden Kerkwijk, Randweg (1a, b en c) en Tesma (plangebied 3) is een deel van de genoemde plangebieden in 2008 door Becker en Van de Graaf opgegraven. Hierbij zijn sporen aangetroffen van een grafveld. Tevens is een nederzetting aangetroffen uit de IJzertijd en de Laat-Romeinse tijd. Op grond van deze resultaten is door gemeente Montferland besloten om ook het oostelijk deel van de Randweg-Zuid door middel van proefsleuven te laten onderzoeken. Dit heeft geresulteerd in een inmiddels goedgekeurd Programma van Eisen voor een proefsleuvenonderzoek (Prangma, 2010). Het proefsleuvenonderzoek heeft nog niet plaatsgevonden.

De heer Tomas van de Historische Kring Bergh heeft in het verleden diverse veldverkenningen uitgevoerd in het gebied rondom de Fluunseweg en de Melderstraat². De heer Tomas heeft aangegeven langs de Meursweg een vindplaats met vooral laat middeleeuws aardewerk vanaf de 9^e tot en met 15^e eeuw te hebben aangetroffen. Aan de Heesweg heeft de heer Tomas naast middeleeuws aardewerk ijzertijdscherven aangetroffen. In de buurt van de Heesweg langs de A12 is vroeger Romeins materiaal aangetroffen (gepubliceerd in Westerheem).

Melderstraat 23 Didam

Op 225 meter ten oosten van het plangebied is in 2008 door RAAP een booronderzoek (onderzoeksmelding 30778) verricht in het kader van geplande bouwwerkzaamheden. Vanwege het ontbreken van een deels intacte bodem en het ontbreken van archeologische indicatoren is geen vervolgonderzoek aanbevolen.

Op 240 meter ten zuiden van het plangebied bevindt zich onderzoeksmelding 4186. Het betreft een bureauonderzoek van Oranjewoud uit 2010 in het kader van geplande bouwwerkzaamheden. Op basis van het bureauonderzoek kan geconcludeerd worden dat in het plangebied mogelijk resten van bewoning vanaf de steentijd tot en met de nieuwe tijd kunnen worden aangetroffen. Er worden met name nederzettingen, al dan niet met bijbehorende begravingen, vanaf het neolithicum tot de nieuwe tijd verwacht. Omdat het plangebied 50 hectare beslaat, dient volgens de eisen van gemeente Montferland een verkennend archeologisch veldonderzoek door middel van boringen te worden uitgevoerd Archeologische Rapporten Oranjewoud 2010-99). Het is niet bekend of dit onderzoek inmiddels heeft plaatsgevonden.

St. Isidorusstraat 15 Stokkum

Op 511 meter ten zuidoosten van het plangebied St. Isidorusstraat heeft RAAP in 2009 een booronderzoek verricht ten behoeve van een nieuw te bouwen woning aan de Eltensweg (ong.). Het plangebied ligt in een glooiing van hellingafzettingen. De bodem bleek echter verstoord tot in de C-horizont. Er zijn geen aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische vindplaatsen. RAAP heeft daarom aanbevolen om geen vervolgonderzoek te laten verrichten (Boshoven, 2010). Op 627 meter ten zuidoosten van het plangebied is eveneens aan de St. Isidorusstraat in 2004 door RAAP een booronderzoek verricht. Tijdens het veldonderzoek is in 1 van de van 5 boringen een archeologische indicator aangetroffen. Het betreft een fragment kogelpotaardewerk uit de Late Middeleeuwen. Het aardewerk is aangetroffen onder het esdek waarmee de vindplaats is afgedekt. Mogelijke grondsporen zijn daardoor mogelijk goed bewaard gebleven. Op grond hiervan heeft RAAP een vervolgonderzoek geadviseerd (Bedeaux, 2004).

De heer H. Roem van de Historische Kring Bergh heeft enkele vondstmeldingen uit de omgeving van het plangebied doorgegeven³. Ten oosten en ten westen van het plangebied zou aardewerk uit de Bronstijd en IJzertijd zijn aangetroffen. Uit het pleistocene zand ten westen van het plangebied (Bergherbos, camping Brockhausen) komt een hielbeen van een reuzenhert. De heer Roem vermeldt verder dat er aan de oostkant van Stokkum enkele detectorvondsten zijn gedaan, onder andere 13^e eeuwse penninkjes en 15^e eeuwse munten en ijzerwerk. Het betreft de volgende nog niet in Archis geregistreerde vondsten:

Munt : Penning / Maille 12/13e Eeuws 18mm

Munt : Mijt ? , kruis in vierpas , wapenschild , 15 e Eeuws , 24 mm

Munt : 1/12 Thaler , Sachsen , 1694

Munt : Silbergroschen , Preußen , 1864

Munt : mini muntje , 12 mm , Romeins ??

Diverse musket en schutterijkogels

Draagpenning Koning Willem III 1874

(RD Coördinaat: 213.400 tot 213.600 / 432.300 tot 432.700)

² E-mailcorrespondentie met dhr. H. Tomas van 14 december 2011.

³ E-mailcorrespondentie met dhr. H. Roem van 12 december 2011.

2.4 Archeologisch verwachtingsmodel

Op grond van de bekende geologische, landschappelijke, aardkundige, archeologische en historische gegevens in- en rond het plangebied kan de archeologische verwachting worden bepaald. De archeologische verwachting van de plangebieden valt grotendeels samen met de verwachting van Arceo Pro (2008) en de archeologische beleidsadvieskaart van gemeente Montferland. De plangebieden maken deel uit van een archeoregio (oostelijke Liemers) waar veel vindplaatsen en vondsten aangetroffen zijn uit de periode van de Late Steentijd tot en met de Late Middeleeuwen. Met name de aanwezigheid van Laat Romeinse vindplaatsen en de Vroege Middeleeuwen, relatief weinige bekende en onderzochte vindplaatsen en perioden, maken het gebied tot een belangrijk speerpunt voor het landelijk en regionaal archeologisch beleid. De bewoningsgeschiedenis van de Liemers is daarom een belangrijk punt van onderzoek in het kader van de Nationale Onderzoeksagenda Archeologie (NOaA) en de regionale onderzoeksagenda (thema: Vroege elite ten noorden van de Rijn; De Roode, 2008).

Fluunseweg en Melderstraat Didam

Ten aanzien van de Fluunseweg 14 en de Meldersstraat 23 geldt voor beide plangebieden een middelhoge tot hoge trefkans op nederzettingsterreinen en/of grafvelden uit de periode van de Late Bronstijd tot en met de Late Middeleeuwen. Diverse archeologische onderzoeken in de directe omgeving van de beide plangebieden en enkele waarnemingen van de heer Tomas hebben vondstmateriaal en sporen uit de genoemde perioden opgeleverd. Theoretisch gezien zouden op de top van het dekzand oude vindplaatsen uit de periode Laat Paleolithicum tot en met het Laat Neolithicum voor kunnen komen, maar hiervan zijn nog niet eerder sporen aangetroffen. Eventuele archeologische resten worden op beide locaties afgedekt door een plaggendek, waardoor deze vermoedelijk goed bewaard zijn gebleven.

Tabel 3: Archeologische verwachting plangebied Fluunseweg 14 en Meldersstraat 23 te Didam

Periode	Verwachte vindplaatstypen	Verwachte grondlaag (diepte)
Late Middeleeuwen - Nieuwe Tijd	Restanten van boerenerven, akkerpercelen, oude verkavelingen, ontginningssporen, esgreppels	direct onder de bouwvoor
Romeinse Tijd - Vroege Middeleeuwen	Nederzettingsterreinen, grafvelden, resten ijzerbewerking	BC-horizont en top van de C-horizont
Bronstijd - IJzertijd	Nederzettingsterreinen, urnenvelden	BC-horizont en top van de C-horizont
Paleolithicum-Neolithicum	Nederzettingsterreinen, jachtkampen,	Top van de C-horizont
	Vuursteenvindplaatsen, haardplaatsen	

St. Isidorusstraat Stokkum

Ten aanzien van de St. Isidorusstraat 15 geldt een hoge verwachting voor vindplaatsen vanaf de Vroege Middeleeuwen tot en met de Nieuwe Tijd. Er kunnen resten aangetroffen worden van een mogelijke havezathe op de voormalige Lewrick Camp, die omgracht was. Deze situatie heeft tot in de 18^e eeuw bestaan. Oudere resten vanaf het Laat Paleolithicum zijn weliswaar te verwachten, maar hangen samen met de intactheid van de bodem. De dunne laag dekzand die de hellingafzettingen oorspronkelijk bedekte, is vermoedelijk in het plaggendek opgenomen door groundbewerking (ploegen). De hellingafzettingen zelf zouden eventueel nog losse vuursteenvondsten kunnen bevatten, die echter niet of nauwelijks met booronderzoek zijn op te sporen. Daarom geldt voor vindplaatsen uit de periode van het Laat Paleolithicum tot en met de Romeinse Tijd een lage trefkans.

Tabel 4: Archeologische verwachting plangebied St. Isidorusstraat 15 te Stokkum

Periode	Verwachte vindplaatstypen	Verwachte grondlaag (diepte)
Late Middeleeuwen - Nieuwe Tijd	Restanten van een havezathe op de voormalige 'Lewrick Camp', sporen van een gracht, oude verkavelingen, ontginningssporen, esgreppels	direct onder de bouwvoor
Romeinse Tijd - Vroege Middeleeuwen	Nederzettingsterreinen, grafvelden, resten van ijzerbewerking, slakkendumps	BC-horizont en top van de C-horizont
Bronstijd - IJzertijd	Nederzettingsterreinen, urnenvelden, resten van ijzerbewerking, slakkendumps	BC-horizont en top van de C-horizont
Paleolithicum-Neolithicum	Vuursteenvindplaatsen,	Top van de C-horizont

3 Conclusie en aanbeveling

Volgens de beleidskaart van gemeente Montferland liggen de drie afzonderlijke plangebieden in een verwachtingszone waarvoor een middelhoge archeologische verwachting van toepassing is (AWV 5). Hiervoor geldt een onderzoeksverplichting bij ingrepen groter dan 100 vierkante meter en dieper dan 30 cm-mv. Derhalve is onderzoek verplicht. Op basis van de bureaustudie is geconcludeerd dat de middelhoge verwachting voor de plangebieden aan de Fluunseweg 14 en de Meldersstraat 23 in Didam voor de periode Bronstijd tot en met de Nieuwe Tijd bijgesteld kan worden naar een hoge verwachting. Voor het plangebied St. Isidorusstraat 15 kan de middelhoge archeologische verwachting voor de periode Vroege Middeleeuwen tot en met de Nieuwe Tijd gehandhaafd worden. Voor de periode Paleolithicum tot en met de Romeinse Tijd kan de archeologische verwachting bijgesteld worden naar laag.

Om de intactheid van het bodemprofiel, het archeologisch verwachtingsmodel en de aan- of afwezigheid van vindplaatsen te toetsen, adviseren wij daarom om conform de richtlijnen van gemeente Montferland een karterend bodemonderzoek te verrichten in relatie tot de omvang van de afzonderlijke plangebieden. Wij adviseren om het gehele plangebied te laten zoeken, met het oog op de geplande sloopwerkzaamheden en het zoeken van eventuele alternatieven voor de geplande bouwblokken, indien vindplaatsen aangetroffen worden. In tabel 6 hieronder is het aantal boringen per deellocatie weergegeven.

Tabel 6. Aantal uit te voeren grondboringen per deelgebied in relatie tot de omvang van de ontwikkeling.

<u>Locatie</u>	<u>Oppervlakte in m²</u>	<u>Aantal boringen</u>
Fluunseweg 14 Didam	12.500	25
Melderstraat 23 Didam	7.500	15
St. Isidorusstraat 15 Stokkum	6.500	13

De totale omvang van de geplande bodemingrepen bedraagt 2,65 ha. Dit houdt in dat er in het totaal 53 grondboringen met een diameter van 15 cm worden gezet tot 25 cm in de natuurlijke ondergrond. Op grond van de onderzoeksresultaten zal in overleg met de opdrachtgever en het bevoegd gezag bepaald worden of, en zo ja, waar vervolgonderzoek door middel van proefsleuven noodzakelijk zal zijn.

Het booronderzoek zal uitgevoerd worden door Hamaland Advies en MUG ingenieursbureau uit Leek. Relevante bodemlagen zullen worden gezeefd op een 4 mm zeef. De boorpunten worden gerelateerd aan het maaiveld.

Verder dient te allen tijde bij het afgeven van een omgevingsvergunning de wettelijke meldingsplicht (ex artikel 53 Monumentenwet 1988) kenbaar te worden gemaakt, om het documenteren van toevalsvondsten te garanderen: *“Degene die anders dan bij het doen van opgravingen een zaak vindt waarvan hij weet dan wel redelijkerwijs moet vermoeden dat het een monument is (in roerende of onroerende zin), meldt die zaak zo spoedig mogelijk bij onze minister”*. Deze aangifte dient te gebeuren bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed in Amersfoort. Het verdient aanbeveling ook de verantwoordelijk ambtenaar van de gemeente Montferland (mw. A. Zonneveld) hiervan per direct in kennis te stellen.

De resultaten en aanbevelingen uit het bureauonderzoek en het veldonderzoek dienen te worden getoetst en onderschreven door het bevoegd gezag, gemeente Montferland (mw. A. Zonneveld) en diens adviseur, de Regionaal Archeoloog van Regio Achterhoek (drs. M. Kocken).

Project : Bureauonderzoek 3 plangebieden in gemeente Montferland
Kenmerk : EKU/DIR/HAMA/2011213

Gebruikte literatuur

Bakker, A.M., 1998; *ROB Rapportage Archeologische Monumentenzorg 61. Aanvullen Archeologisch Onderzoek (AAO) vindplaats Didam –Aalsbergen*. Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek. Amersfoort.

Bakker, H. de & J. Schelling, 1989. *Systeem van bodemclassificatie voor Nederland; de hogere niveaus*. Wageningen.

Bedeaux, 2004; *Locatie St. Isidorisstraat te Stokkum, gemeente Bergh, Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend archeologische onderzoek*. RAAP-notitie. Amsterdam.

Berendsen, H.J.A., 2005. *Landschappelijk Nederland*. De fysisch-geografische regio's. Assen.

Berendsen, H.J.A., 2004. *De vorming van het land*. Assen (Fysische geografie van Nederland).

Boshoven, E.H., 2010; *Eltenseweg (ong.) te Stokkum, gemeente Montferland; archeologisch vooronderzoek: een bureau- en inventariserend veldonderzoek*. RAAP-notitie 3374. Weesp.

Busschers, F.S.; 2008: *Unravelling the Rhine - Response of a fluvial system to climate change, sea-level oscillation and glaciation*. Ph.D. dissertation, Department of Paleoclimatology and Geomorphology, Faculty of Earth and Life Sciences, Vrije Universiteit Amsterdam. Amsterdam.

Cohen, K.M., E. Stouthamer, W.Z. Hoek, H.J.A. Berendsen & H.F.J. Kempen; 2009: *Zand in Banen*. Provincie Gelderland en Universiteit Utrecht. Arnhem/Utrecht.

Dalen A. G. van., 1976; *Montferland in: Archief, orgaan van de Oudheidkundige vereniging "De Graafschap"* 46-50.

Dalen A. G. van., 1977; *Balderik en Adela: pleidooi voor rehabilitatie*, in: Archief, orgaan van de Oudheidkundige vereniging "De Graafschap", 121-128.

Flokstra, L.M., 2009; *Plangebied Hengelderweg 10 te Didam, gemeente Montferland. Een bureau- en inventariserend veldonderzoek*. RAAP-notitie 3330. Amsterdam.

Gazenbeek, G. et al, 2008; *Cultuurhistorische Waardekaart gemeente Montferland*. ArchoPro Archeologisch Rapport 828. Maastricht.

Geudeke, P.W., K. Zandvliet & L. Balk, 1990. *Grote Historische Atlas van Nederland 1:50.000, 3 Oost-Nederland 1830–1855*. Groningen.

Groenewoudt, B.J. 1994. *Prospectie, waardering en selectie van archeologische vindplaatsen: een beleidsgerichte verkenning van middelen en mogelijkheden*. NAR 17, ROB. Amersfoort.

Mulder, E.F.J. de et al., 2003. *De ondergrond van Nederland*. Groningen/Houten.

Prangma, N.M., 2005; *Didam Randweg-Zuid en Kerkwijk, gemeente Montferland; een inventariserend veldonderzoek in de vorm van proefsleuven*. ADC-rapport 565. Amersfoort.

Ringener, H., 2008; *Plangebied Hengelderweg 6 te Didam, gemeente Montferland; archeologisch vooronderzoek: een bureau- en inventariserend veldonderzoek*. RAAP-notitie 2667. Amsterdam.

Roode, F. de, 2008; *Startnota archeologische monumentenzorg gemeente Montferland*. RAAP-rapport 1781. Amsterdam.

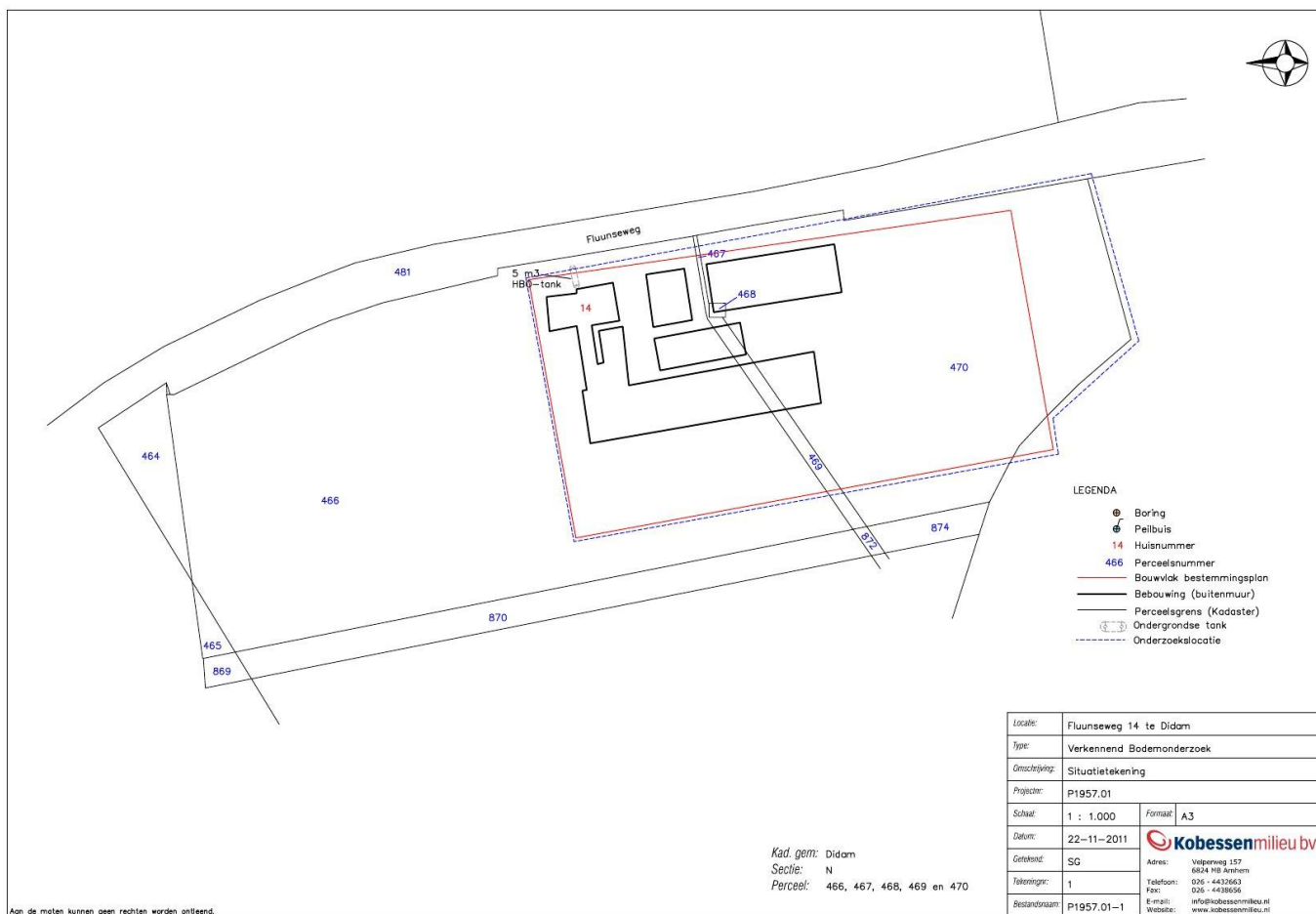
Scholte Lubberink, H.B.G., 2001; *Uitbreiding dorp Loil, locatie Meikamer te Nieuw-Dijk en de Zuidelijke randweg te Didam, gemeente Didam; een Aanvullende Archeologische Inventarisatie*. RAAP-rapport 747. Amsterdam.

Schut, P.A.C., 2003; *De Montferlandsche berg het sieraad der tusschen IJssel en Rijn gelegene landen. De motte Montferland (gemeente Bergh) en een overzicht van motteversterkingen in Gelderland*, Nederlandse Archeologische Rapporten 24. Amersfoort.

Geraadpleegde websites: www.archis.nl; www.kich.nl; www.liemersverleden.nl; www.oud-ver-didam.nl; www.watwaswaar.nl; www.wikipedia.org;

Bijlagen

**Bijlage 1: Situatietekening van de afzonderlijke
plangebieden met de bestaande en de nieuwe situatie**

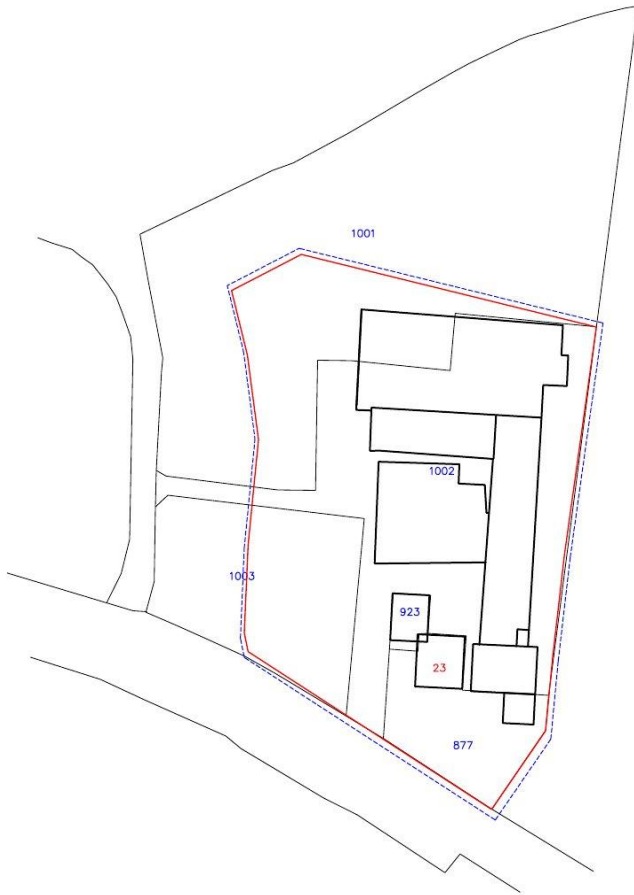

Locatie:	Fluunseweg 14 te Didam	
Type:	Verkennd Bodemonderzoek	
Omschrijving:	Situatietekening	
Projectnr:	P1957.01	
Schaal:	1 : 1.000	Formaat: A3
Datum:	22-11-2011	
Getekend:	SG	 Adres: Velperweg 157 6824 HB Arnhem Telefoon: 026 - 4430603 Fax: 026 - 4438656 E-mail: info@kobessenmilieu.nl Website: www.kobessenmilieu.nl
Tekeningnr:	1	
Bestandsnaam:	P1957.01-1	

Kad. gem: Didam
Sectie: N
Perceel: 466, 467, 468, 469 en 470

Aan de moten kunnen geen rechten worden ontleend.

LEGENDA

- Boring
- Peilbuis
- 23** Huisnummer
- 877** Perceelsnummer
- Bouwvlak bestemmingsplan
- Bebouwing (buitenmuur)
- Perceelsgrens (Kadaster)
- Onderzoeklocatie

Kad. gem: Didam
Sectie: N
Perceel: 877, 923, 1001, 1002 en 1003

Locatie:	Melderstraat 23 te Didam	
Type:	Verkennd Bodemonderzoek	
Omschrijving:	Situatietekening	
Projectnr:	P1954.01	
Schaal:	1 : 750	Formaat: A3
Datum:	22-11-2011	
Getekend:	SG	
Tekeningnr:	1	Adres: Velperweg 157 6824 MB Arnhem Telefoon: 026 - 4432663 Fax: 026 - 4438956
Bestandsnum:	P1954.01-1	E-mail: info@kobessenmilieu.nl Website: www.kobessenmilieu.nl

LEGENDA

- Boring
- Peilbuis
- 15 Huisnummer
- 2631 Perceelsnummer
- Voormalige bebouwing
- Bestaande bebouwing (buitenmuur)
- Perceelsgrens (Kadaster)
- Grens agrarisch bouwperceel
- Bovengrondse tank
- Onderzoeklocatie

Locatie:	St. Isidorusstraat 15 te Stokkum	
Type:	Verkennd Bodemonderzoek	
Omschrijving:	Situatietekening	
Projectnr:	P1956.01	
Schaal:	1 : 750	Formaat: A3
Datum:	22-11-2011	
Getekend:	SG	 <small>Adres: Velperweg 157 6824 NB Arnhem Telefoon: 026 - 4432663 Fax: 026 - 4438956 E-mail: info@kobessenmilieu.nl Website: www.kobessenmilieu.nl</small>
Tekeningnr:	1	
Bestandsnaam:	P1956.01-1	

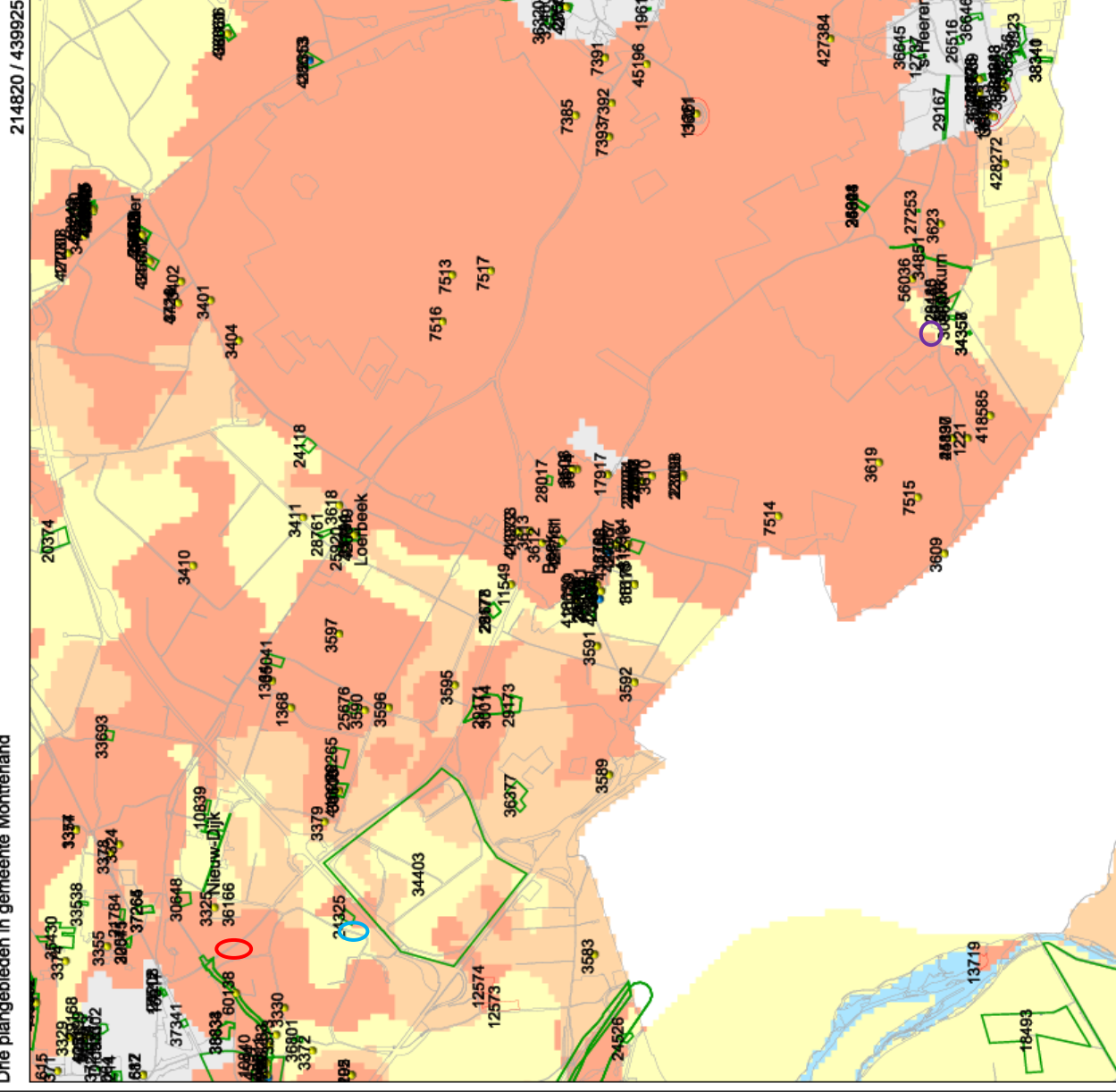
Kad. gem: 's-Heerenberg
Sectie: F
Perceel: 2631 (ged.)

Aan de moten kunnen geen rechten worden ontleend.

Bijlage 2: Archiskaartje met de situering van de plangebieden (rode cirkel: Fluunseweg, blauwe cirkel: Melderstraat, paarse cirkel: St. Isidorusstraat)

Archeologische waarden- en verwachtingskaart

Drie plangebieden in gemeente Montferland

214820 / 439925

205939 / 431045

13-12-2011

drs. E.E.A. van der Kuijl

Legenda

- WAARNEMINGEN
- VONDSMELDINGEN
- MONUMENTEN
- ONDERZOEKEN
- TOP50_CBS ((c)CBS)
- IKAW
  - zeer lage treffkans
  - lage treffkans
  - middelhogere treffkans
  - hoge treffkans
  - lage treffkans (water)
  - middelhogere treffkans (water)
  - hoge treffkans (water)
  - water
  - niet gekarteerd
- PLAATSNAMEN
- PROVINCIES

Archis2

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

**Bijlage 3: Overzicht van geologische perioden en lijst met
gebruikte afkortingen**

Bureauonderzoek

- IVO-V Inventariserend Veldonderzoek d.m.v. verkennende boringen
- IVO-K Inventariserend Veldonderzoek d.m.v. kernborende boringen
- IVO-W Inventariserend Veldonderzoek d.m.v. waterdichts boringen
- IVO-K-G Inventariserend Veldonderzoek d.m.v. waterdichts proefluven
- IVO-W-G Inventariserend Veldonderzoek d.m.v. waardevende proefluven
- AB Archeologische Begroeiing
- AMK Archeologische Monumenten Keert
- IKAW Indicatieve Keert Archeologische Waarden
- ROB Rijks Geologische Dienst
- ARCHIS Archeologisch Informatie Systeem
- BP Before Present
- CAA Centraal Archeologisch Archief
- GLG Gemiddeld Lagere Grondwaterstand
- GHG Gemiddeld Hoogste Grondwaterstand
- MV Meetveld
- NAP Nieuw Amsterdams Peil
- RGD Rijks Geologische Dienst
- STBOKA S'Gracht Bouw Kennaring

Paleolithicum: tot 8000 vC	vroeg: 800 - 600 vC	LJZV
vroeg: 300.000 C14	PALEOV	midden: 500 - 250 vC
midden: 300.000 - 35.000 C14	PALEOM	LJZL
laat: 35.000 C14 - 8000 vC	PALEOL	ROM
laat A: 35.000 - 18.000 C14	PALEOLA	ROMV
laat B: 18.000 C14 - 8000 vC	PALEOLB	ROMVA
Mesolithicum: 8000 - 4000 vC	MESOV	vroeg: 12 vC - 70 nC
vroeg: 8000 - 7100 vC	MESOB	vroeg A: 12 vC - 25 nC
midden: 7100 - 6450 vC	MESOM	midden: 70 - 270 nC
laat: 6450 - 4000 vC	MESOL	ROMVB
vroeg: 6500 - 4200 vC	NEOV	midden A: 70 - 160 nC
vroeg A: 6500 - 4900 vC	NEOVA	midden B: 150 - 270 nC
vroeg B: 4900 - 4200 vC	NEOVB	ROMVNB
midden: 4200 - 2850 vC	NEOM	laat: 270 - 450 nC
midden A: 4200 - 3400 vC	NEOMA	ROMVB
midden B: 3400 - 2850 vC	NEOMB	ROMVA
laat: 2850 - 2000 vC	NEOL	ROMVB
laat A: 2850 - 2450 vC	NEOLA	ROMVA
laat B: 2450 - 2000 vC	NEOLB	ROMVNB
Bronstijd: 2000 - 800 vC	BRONS	laat: 1050 - 1900 nC
vroeg: 2000 - 1800 vC	BRONSV	laat A: 1050 - 1260 nC
midden: 1800 - 1100 vC	BRONSM	laat B: 1260 - 1900 nC
midden A: 1800 - 1500 vC	BRONSM A	LMIEB
midden B: 1500 - 1100 vC	BRONSM B	Nieuwe tijd: 1500 - heden
laat: 1100 - 800 vC	BRONSL	A: 1500 - 1650 nC
LJZ	NTB	B: 1650 - 1850 nC
	NTC	C: 1850 - heden
	XXX	

Metaalvoorwerpen	Slechtschorten
BRONS	SBA
Goud	SBF
IJzer	SDI
Koper	SGI
Lood	SGR
Messing	SLA
Metaal	SKA
Tin of lood legering	SLE
Zilver	SMA
	SOK
	SXX
Bot, dierlijk	STU
Bot, menselijk	STL
Bot, onbekend	STV
Gaveel	SVU
Hoom	SZA
Hout / Houdeukool	OPH
IJzer	ODI
Leer / huid / bont	OOD
Organisch	OXX
Organisch, dierlijk	ODX
Organisch, menselijk	OMX
Organisch, plantaardig	OPX
Scheep	OSX
Tekiel: katoen / linnen / wo / zijde	OTE

A-horizont: Minerale (meestal) bovengrond. Indien er uitspoeling van materiaal optreedt, heet deze uitspoelingshorizont ook wel **Z-horizont**.

B-horizont: Inospoelingshorizont. Een horizont waaraan door inspoeling uit een hoger liggende horizont humus, ijzer of kleebestanddelen zijn toegevoegd.

C-horizont: Een horizont die weinig of niet veranderd is door bodemvorming, de moederbodem. Men kan aannemen dat de bovengrond, al dan niet door bodemvorming veranderde, horizonten uit soortgelijk materiaal zijn ontstaan.

Eendgrond: Gronten met een goed ontwikkelde, donkere, humeuze bovengrond. De donkere bovengrond verschilt duidelijk van kleur met de ondergrond. In de ondergrond heet geen duidelijke profielontwikkeling plaatsgevonden.

Eedak: De bovenlaag van een bodem die is ontstaan door een jaerlang gebruik als bouwland. Een eedak is bijvoorbeeld te vinden bij een eendgrond.

Gyflak: Afgestroven organisch materiaal dat bezinkt en bijdraagt tot de veer Vorming.

Inhumatiegraaf: Grafkruk voor bijbegraving (al dan niet in een sarcofaag van hout, lood of steen).

wekelijkse jaren	14C BP	Litho-stratigrafie	Chronostratigrafie	Vegetatie	Archeologische perioden	Cultuurnamen
-1500		Duikwaak III			Late Middeleeuwen	
-1000		Duikwaak II			Karolingische tijd	
-500		Formele van Nieuwkoop	Subatlantisch		Merovingische tijd	
-0		Duikwaak I			Middeleeuwen	
-500					Midden IJzerijd	Zelfen
-1000					Vroeg IJzerijd	
-1500					Late Bronstijd	Hilversum-Draakstein
-2000					Midden Bronstijd	
-3000					Vroege Bronstijd	Wikkeldraad
-3500					Laat Neolithicum	
-4000					Midden-Neolithicum	
-4500					Vroege-Neolithicum	
-5000						
-6000						
-7000						
-8000						
-9000						
-10000						
-11000						
-12000						
-13000						
-14000						
-15000						
-16000						
-17000						
-18000						
-19000						
-20000						
-21000						
-22000						
-23000						
-24000						
-25000						
-26000						
-27000						
-28000						
-29000						
-30000						

Bron: Ex. M.A. van, J. Smeijter en P.J. Watering, 1988: Archeologie in Nederland, de ijsteden van het bodemarchief, Amsterdam / Amersfoort.